

České a československé právní dějiny

Vznik ČSR, ústavní základy a politický
systém ČSR v letech 1918 – 1938

Ladislav Vojáček

Národní hnutí v českých zemích a na Slovensku po vypuknutí války

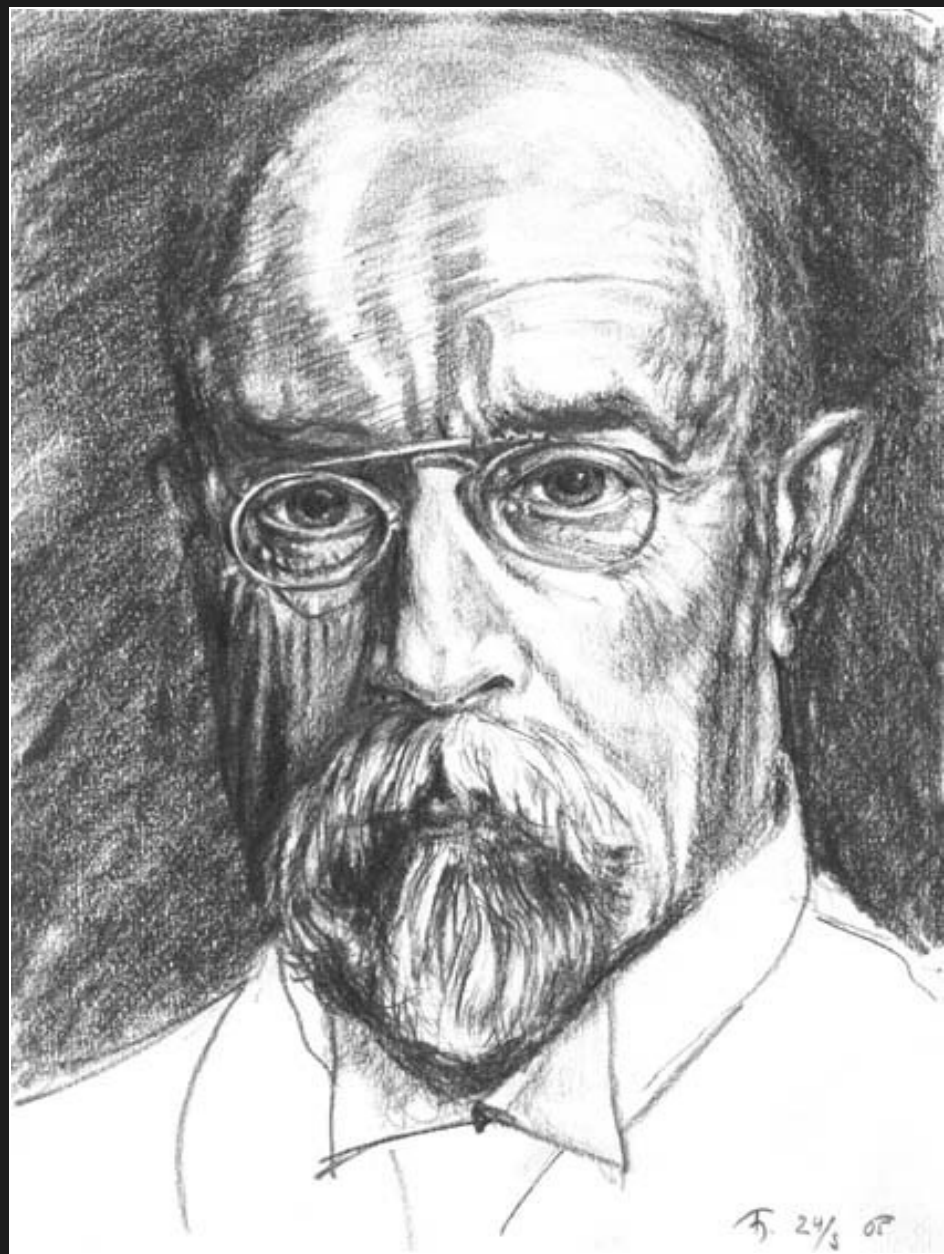
- utlumení aktivní činnosti
- koncepty T. G. Masaryka a K. Kramáře
- v české politice aktivismus, ale od roku 1917 postupný příklon k myšlence samostatného státu
- prvomájová rezoluce (Liptovský Mikuláš)

Koncepce poválečného uspořádání

- **K. Kramář:** koncept ústavy všeslovanské říše (1914)
= rusofilská představa
- **T. G. Masaryk:** memorandum "Independent Bohemia" (1915)
= čechoslovakistická představa
 - monarchie

JUDr. Karel Kramář
(1860 – 1937)

Zahraničního odboj

- slovenští krajané v USA (Slovenská liga) a Rusku
- Masarykova zahraniční akce
 - Český komitét
 - M. R. Štefánik
 - Československá národní rada
 - legie

Gen. M. R. Štefánik

Ruští legionáři (sedící L. S.)

Dokumenty zahraničního odboje

- Memorandum Slovenské ligy (o krivdách a požiadavkách slovenských; 10. 09. 1914)
= právo na sebeurčení, samospráva
- Clevelandská dohoda (1915)
- Pittsburská dohoda (30. 05. 1918)
- Washingtonská deklarace (18. 10. 1918)
= ČsNR jako prozatímní vláda prohlásila československou nezávislost

Vyvrcholení boje za společný stát na domácí půdě

- Národní výbor československý
- formování Slovenské národní rady
- konstituování společného státu
 - vyhlášení samostatného státu v Praze (28. 10. 1918)
+ přebírání významných institucí + zákon č. 11/1918 Sb.
 - Martinská deklarace (30. 10. 1918)

V den vítězství es. revoluce
a nové samostatnosti národa

sepsal D'abís Rašín.
zákon

Originál příkazu vlády
československé republiky

vydaný Národním výborem dne 28. října 1918 ^{uložil} ^{pro archiv} **loukup**

Samostatný stát československý vstoupil v život zachována byla povinnost
dosavadního předmluvce se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upre-
ven byl nový představitel k novému státnímu životu, Národní výbor
jmenem Československého národa jako vykonavatel státní přechodnosti
nářizuje:

Článek I

Státní formou československého státu vůči Národní shromáždění ve složení
má s Československým Národním Radou v Paříži jako orgánu jediné
vše národa. Věz se tak stane vykonávací přechodnosti státní
výbor.

Článek II.

Všecky dosavadní zákony a nařízení židovské proveni-
ence zrušuje.

Článek III

Všechny právy samostatné, a sdělné ^{na zemi} rustany slachů, zemské, okresní ^{zemi} a
obecní pro povýšený Národní výbor a pučatem městskými a pučatem
dle dosud platných zákonů a nariadení.

Článek IV

Zákon tento nabývá platnosti dnem vydání.

Článek V

Předsednictvo Národní výboru se skládá, aby tento zákon provedlo

Dáno v Praze, dne 28 října 1918

~~Antonín~~

Antonín Krejčí, Alois Pávek, Jan Šteubny

D. Fr. Soukup, D. V. V. V. V. V.

Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu

- první ústavní provizorium
- vyhlášení samostatného státu
- **Národní výbor československý**
= nejvyšší státní orgán
- recepce
 - státního aparátu
 - práva

Muži 28. října

Zákony NVČs

- Sbírka zákonů a nařízení státu československého (zákon č. 1/1918 Sb.)
- 12 nejvyšších úřadů státní správy
- Nejvyšší správní soud (č. 3/1918 Sb.)
- Nejvyšší soud (č. 5/1918 Sb.)
- udržení chodu hospodářství, zajištění zásobování obyvatelstva a udržení klidu a pořádku
- Prozatímní ústava

Zákon č. 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě (druhé ústavní provizorium)

- systém ústředních orgánů
- způsob vyhlašování rozsudků a nálezů soudů
- stanovení státní formy
= republika

System ústředních orgánů

- jednokomorové (revoluční) Národní shromáždění
- president republiky (T. G. Masaryk)
 - velmi slabé postavení
- vláda

Novelizace prozatímní ústavy

- úprava počtu členů (z. č. 138/1919 Sb.)
- posílení pozice prezidenta republiky (zák. č. 271/1919 Sb.)
 - podle francouzské ústavy
- + § 14 zákona č. 64/1918 Sb.

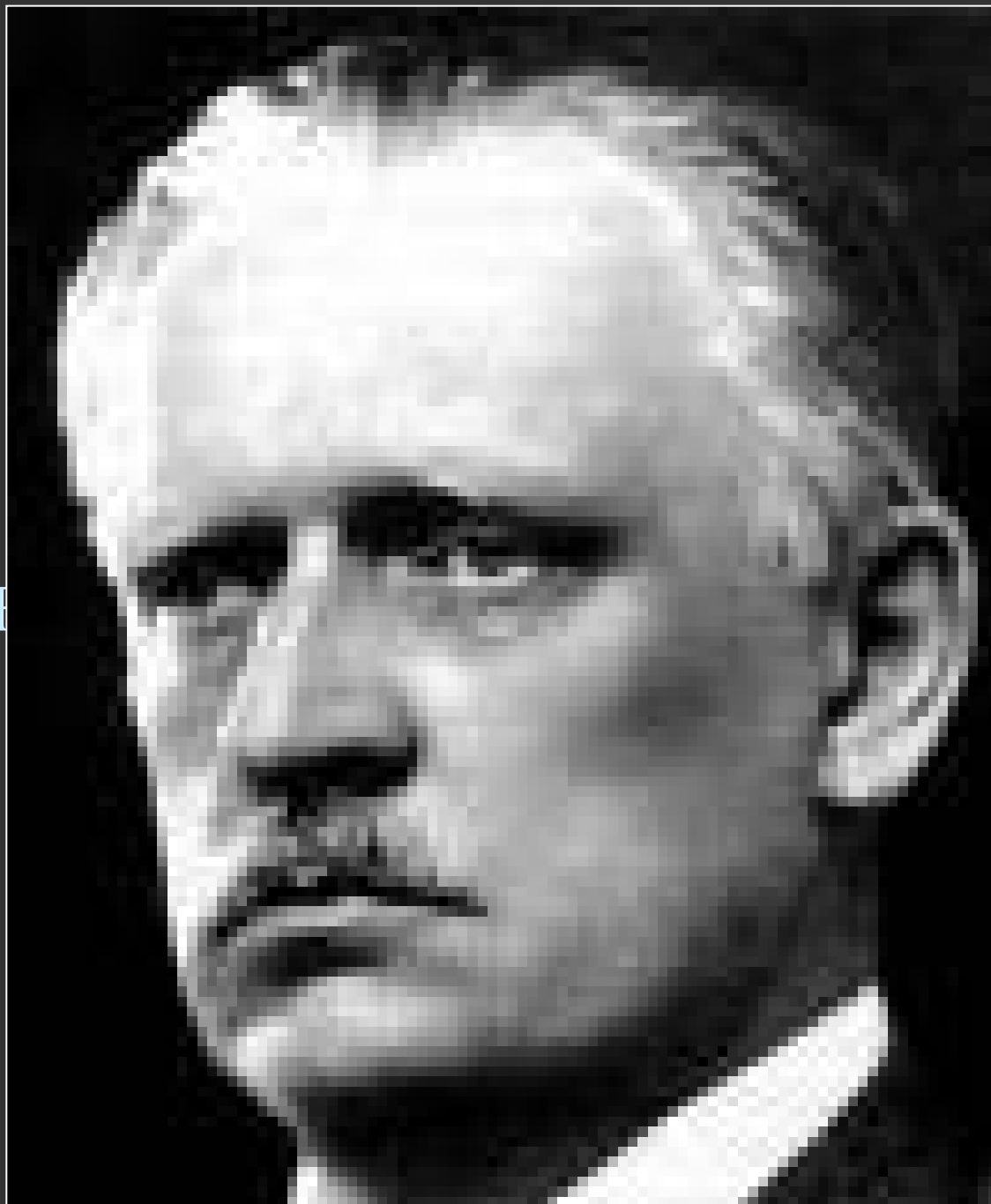
Přijetí definitivní ústavy

- PNS se stalo ústavodárným
- Ústavní výbor
 - (4 subkomise, předseda dr. Meissner, Jan Malypetr, dr. Bouček a dr. Weyr)
- změna jednacího řádu:
 - = PNS mohlo jednat i o návrzích svých výborů

Jan Malypetr

**František
Weyr**

Postup prací

- koncept ústavy a další s ústavou souvisící osnovy připraveny na MV (prof. **J. Hoetzel** a ministr vnitra **A. Švehla**)
- projednání s představiteli politických stran a s prezidentem republiky
- začátkem prosince 1919 návrhy předloženy Ústavnímu výboru PNS
- v plénu PNS začala diskuse 27. 02. 1920

Jiří Hoetzel

Antonín Švehla

Vzory a východiska

- ústavy USA, Švýcarska, Francie, prosincová ústava
- domácí materiály:
 - Pantůčkův návrh politického zákona
 - Washingtonská deklarace
 - návrh dr. Belly a spol. na vypracování ústavy
 - návrh dr. Boučka a spol. na vydání ústavního zákona
- zákon č. 271/1919 Sb. o změně prozatímní ústavy
- Saint-germainská smlouva, „malá“ (též minoritní)
Saint-germainská smlouva

Ústavní listina (č. 121/1920 Sb.)

- demokratická
- unitární
 - (+ autonomie Podkarpatské Rusi)
- vychází z principu jednotného československého národa
- rigidní
 - (+ výslovně „ústavní zákon“)

Členění a obsah ústavy

A) Preambule

B) Uvuzovací zákon

C) Vlastní text

= 6 hlav (134 §)

Hlavy ústavy z roku 1920

1. Všeobecná ustanovení
2. Moc zákonodárná
3. Moc výkonná a vládní
4. Moc soudcovská
5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské
6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

Úvod ústavy (preambule)

- = slavnostní politické prohlášení
- demokratický charakter
- čechoslovákismus

Uvozovací zákon k ústavě

- příslušnost Ústavního soudu
- prováděcí zákony nejsou součástí ústavy, pokud ...
- účinnost ústavy + pozbytí účinnosti:
 - a) všech ustanovení, která jsou s ústavou v rozporu
 - b) všech dřívějších ústavních zákonů

Hlavy ústavy z roku 1920

1. Všeobecná ustanovení
2. Moc zákonodárná
3. Moc výkonná a vládní
4. Moc soudcovská
5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské
6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

1. Všeobecná ustanovení

- veškerá moc vychází z lidu
- demokratická republika, jejíž hlavou je volený prezident
- území ČSR (změna, nedílnost, Podkarpatská Rus)
- jednotné státní občanství
- hlavní město Praha
- státní symboly

Podkarpatská Rus

- Generální statut (1919, gen. Hennocque)
 - vojenská diktatura (do ledna 1922)
 - od srpna 1919 doplněna civilní správou („administrátor“), 1923 volby do obcí
- podle ústavy autonomie
 - sněm, zastoupení v NS, guvernér, funkcionáři pokud možno z místního obyvatelstva
- vl. nař. č. 356/1920 Sb.
 - guvernér + nekonstituovaná „guberniální rada“
- župy (1920 – 4, 1921 – 3, 1926 – 1)

1. Všeobecná ustanovení (pokr.)

- veškerá moc vychází z lidu
- demokratická republika, jejíž hlavou je volený prezident
- území ČSR (změna, nedílnost, Podkarpatská Rus)
- jednotné státní občanství
- hlavní město Praha
- státní symboly

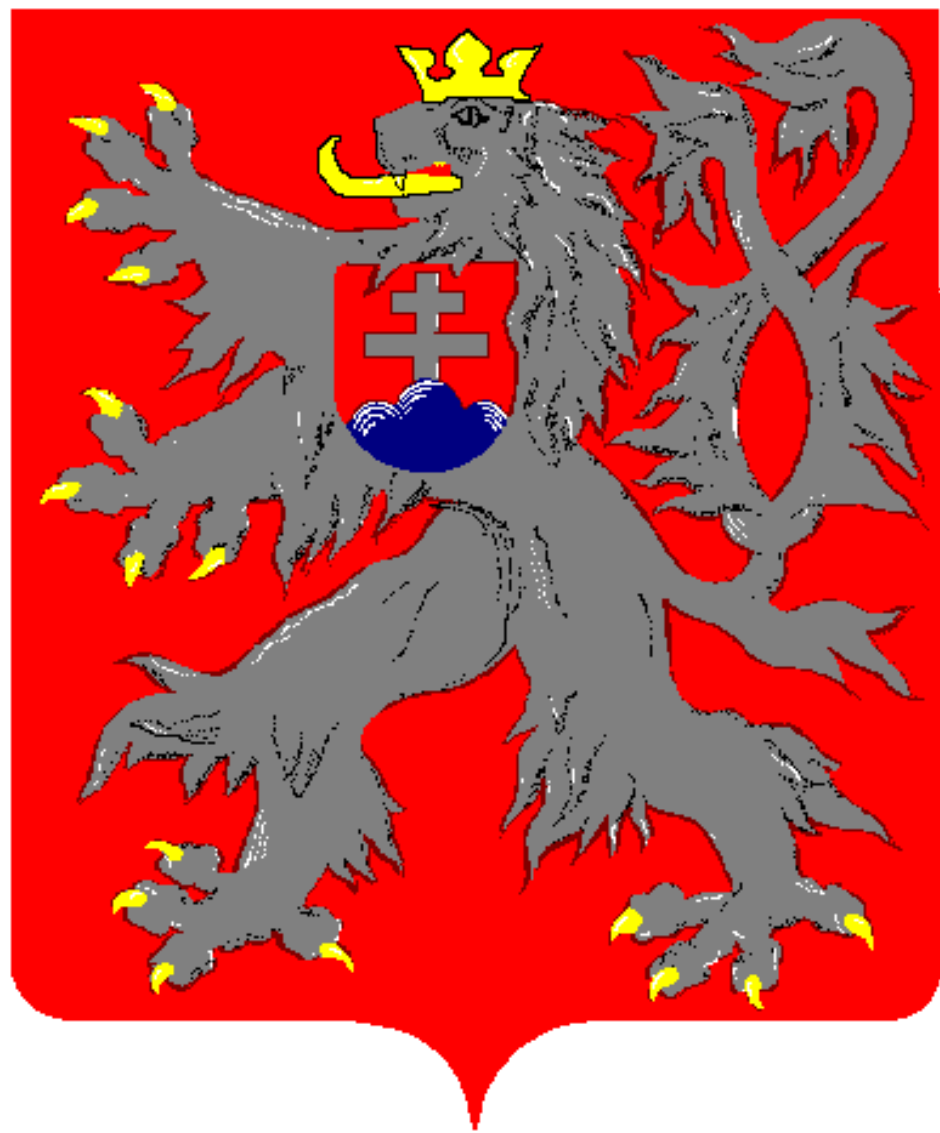
Příloha k č. 10. k. 1273.

1919

Státní (národní) vlajka
republiky československé.

Rozměr 2 (šířka) : 3 (délka).
Délka klinu = $\frac{1}{3}$ délky vlajkové.

2. Moc zákonodárná (1)

- Národní shromáždění = Poslanecká sněmovna a Senát
- Poslanecká sněmovna
 - 300 členů
 - volební právo 21 (30) let
 - šestileté funkční období
- Senát
 - 150 členů
 - volební právo 26 (45) let
 - osmileté funkční období
- (Stálý výbor)

Moc zákonodárná (2)

- volební právo + poměrné zastoupení
- imunita členů NS
- usnesení PS platné i přes odpor Senátu
- zákon platný i přes prezidentovo veto
- výslovně uvedeno, že zanikla zákonodárná činnost zemských sněmů
- („Pětka“)

3. Moc výkonná a vládní

- Prezident

 - + náměstek prezidenta (6 měsíců ...)

- **Vláda**

 - ministerstva
 - rakouský vzor

- (Nejvyšší účetní a kontrolní úřad - už od roku 1919)

Milan Hodža

4. Moc soudcovská

- **civilní a trestní soudy**
- **obecná úprava**
 - výkon státními soudy
 - jeden Nejvyšší soud
 - příslušnost porotních soudů stanoví zákon
 - oddělení od správy
 - nezávislost a nepřeložitelnost soudců
 - obžalovací zásada v trestních věcech
 - právo soudce zkoumat platnost nařízení

Soudní organizace

- soudy civilní a trestní (1928)
 - řádné (okresní, krajské, vrchní, Nejvyšší soud)
 - mimořádné a rozhodčí
 - trestní (kmetské, vojenské, státní, mládeže)
 - civilní (pracovní, labské plavební, pojišťovací)
- veřejnoprávní soudy
 - Ústavní soud
 - Nejvyšší správní soud
 - Volební soud

5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské

- klasický výčet

/neuznávání výsad pohlaví, rodu a povolání; osobní a majetková svoboda; domovní svoboda; svoboda tisku, shromažďovací a spolčovací právo; petiční právo; listovní tajemství; svoboda učení a svědomí (včetně náboženské); svoboda projevu; ochrana manželství, rodiny a mateřství/

- (ú. z. 293/1920 Sb. o ochraně domovní a osobní svobody a listovního tajemství)

- branná povinnost

6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

- podle „malé“ Saint-germainské smlouvy:
 - rovnost a stejná práva
 - rovný přístup k úřadům, hodnostem, povoláním a živnostem
 - volnost používání jazyka
 - „značný zlomek“ státních občanů náležejících k menšinám
 - právo na vyučování ve vlastní řeči
 - násilné odnárodňování není dovoleno

Zákony navazující na ústavu

- 122/1920 Sb. jazykový zákon
- 123/1920 Sb. volby do poslanecké sněmovny
- 124/1920 Sb. složení a pravomoc senátu
- 125/1920 Sb. o Volebním soudě
- 161/1920 Sb. o volbě prezidenta
- 162/1920 Sb. o Ústavním soudě

Politické strany

- neupraveny zákonem
- podle judikatury ani spolkovým zákonem
- zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran (č. 201/1933 Sb.) = nesystémové opatření
- volební předpisy používaly termín „*volební strany*“

Ozbrojené složky státního aparátu

- armáda
- četnictvo (žandárstvo)
- státní policie
- obecní policie
- finanční stráž

(1919 – 1927: pohraniční finanční stráž a důchodková kontrola)

Organizace územní správy podle župního zákona č. 126/1920 Sb.

- částečně realizována jen na Slovensku (1923)

- (župní svazy)

- 21 žup

(mimo Praha, spory o Podkarpatskou Rus)

- okresy

Zákon o organizaci politické správy (č. 125/1927 Sb.)

= kombinace státní správy a samosprávy

- země (krajiny)

- Česká
- Moravsko-slezská
- Slovenská
- Podkarpatoruská

- okresy

Obce v českých zemích

■ zákon č. 76/1919 Sb.

= doplnění a změna obecních zřízení

- obecní zastupitelstvo (dříve výbor)
- obecní rada (dříve představenstvo)
- starosta
- komise

Armáda

- vrchním velitelem prezident republiky
- MNO
- Hlavní štáb čs. branné moci
- 4 zemská vojenská velitelství (+ 48 doplňovacích okresních velitelství)
- NROS (1936)
- Stráž obrany státu (SOS, 1936)

Četnictvo (žandárstvo)

- zákon o četnictvu 299/1920 Sb. (1928)
- MV
- Generální velitelství četnictva (+ územní organizace)
- Ústřední pátrací oddělení 1922 (+ pátrací oddělení 1928)
- četnické pohotovostní oddíly (1933)

Státní policie

- policejní ředitelství + policejní komisariáty (pohraniční p. k.)
- zákon č. 165/1920 – zmocnění pro vládu, zřizovat policejní úřady (1936)
- sbory strážce bezpečnosti (1922, sjednocení 1936)
- Zpravodajská ústředna (1923)
- Všeobecná kriminální ústředna (1929)